

Armáda? A k čemu?

Od národních k nadnárodním ozbrojeným silám

(IV. výroční konference ERGOMAS)

V severoitalském městě Turín proběhla ve dnech 26.-29. května 1994 IV. výroční konference **Evropského výzkumného sdružení Armáda a společnost - ERGOMAS (European Group on Military and Society)**. Zúčastnilo se jí 35 výzkumných pracovníků, pracovníků ministerstev, armádních a civilních institucí, které se zabývají vojenskými otázkami. Účast na tak odborně sociologicky zaměřené konferenci přijali například i pracovníci švédského ministerstva obrany; kromě Švédska měla na konferenci zastoupení Itálie, Německo, Francie, Švýcarsko, Belgie, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko, Polsko a Česká republika.

ERGOMAS byl založen v roce 1986 evropskými odborníky, především sociology, zabývajícími se vztahy mezi armádou a společností v různých evropských zemích. Jeho členové, mezi něž od roku 1990 patří i zástupci naší armády, provádějí sociologické výzkumy se zaměřením na armádu, a na pravidelných výročních konferencích a různých pracovních setkáních se vzájemně informují o výsledcích bádání v oblasti vojenské sociologie.

Část jednání konference probíhala v historické budově italské vojenské akademie Scuola di Applicazione a do diskuse na téma „Nové národy, nové mise, nové armády“ se zapojili i učitelé a posluchači této vojenské školy. Účastníci konference měli poté možnost prohlédnout si hlavní budovu akademie, učebny a exponáty historických zbraní a výzbroje italské armády a současně s nejmodernějšími učebními pomůckami, modely vybavení ženijních jednotek z první světové války, důstojnický klub a překrásnou historickou knihovnu

Politické aspekty mírových misí OSN

Konference byla zahájena plenárním zasedáním v pátek 27. května, na němž účastníci z Itálie, Německa a Francie hovořili o poznatcích z mírových misí, které před armády těchto zemí staví zcela nové úkoly v rámci peace-keepingu a peace-buildingu. Hovořilo se o propojení vojenských a mírových akcí, které je dáno nutností reagovat na místní problémy (nemoci, hlad, nedostatečná infrastruktura, zpřetrhané komunikační vazby apod.). V zemích, kde mírové mise probíhají, *musí armáda kromě ryze vojenských úkolů, jakým je například odzbrojení válečných stran, organizovat a zajišťovat i jejich politické usmíření, musí se starat o zásobování místního obyvatelstva potravinami a léky. Podílí se rovněž na rekonstrukci místních i státních orgánů a institucí, na obnově dopravy, telekomunikačních systémů.*

Na toto plenární zasedání navázala následující den beseda s velitelem italských jednotek OSN v Somálsku, kde v době operace Restore Hope (Obnovená naděje)

působilo 28 000 vojáků a 2800 civilistů. Řada italských dobrovolníků zůstala v Somálsku i po skončení svých vojenských misí a pracovala zde jako civilisté, jejichž účast na operaci Restore Hope generál Loi velmi oceňoval.

V diskusi se také hovořilo o politických aspektech vojenských misí, zvláště v bývalých koloniích účastnického státu, což je právě případ Itálie a Somálska. Vojáci tuto situaci hodnotili jako výhodnou vzhledem ke znalosti místních podmínek a větší důvěře obyvatelstva, jehož vzdělanější vrstvy starší generace stále ještě rozumějí italsky, což italským jednotkám usnadňovalo komunikaci s místním obyvatelstvem.

Diskutovalo se také o problémech, které mohou nastat díky dvojímu velení jednotek OSN (národní velení a společné velení jednotek OSN), o velkém důrazu, který je kladen na výběr lidí do zahraničních misí, o převážně pozitivní reakci italské veřejnosti na somálskou operaci, o reálnosti existence společného výcvikového centra pro jednotky OSN a řadě dalších otázek.

Vystoupení českých delegátů

Další program konference se soustředil do několika zasedání tří pracovních skupin. Jedno ze zasedání bylo celé věnováno problematice vztahu české veřejnosti k armádě České republiky. Pracovníci Vojenského ústavu sociálních výzkumů Marie Vlachová a Štefan Sarvaš zde vystoupili se dvěma referáty. Seznámili účastníky sekce s výsledky výzkumu životních podmínek bývalých vojáků z povolání, kteří v roce 1993 odešli do civilu, a s vývojem názorů české civilní veřejnosti na otázky armády, vojenské služby, vojenské profese.

Obě vystoupení se setkala s živým zájmem, o čemž svědčí řada dotazů vztahujících se nejen k předneseným referátům, ale i k situaci v AČR obecně. Byli jsme překvapeni, do jaké míry jsou západní sociologové informováni o procesech probíhajících v naší armádě, i jejich živým zájmem o politický vývoj v České republice. Konkrétní dotazy se týkaly výstupních podmínek, za nichž naši důstojníci opouštějí armádu, průběhu redukci početního stavu AČR, úspěšnosti bývalých vojáků z povolání při přechodu do civilních profesí i o jejich vlivu na českou civilní veřejnost. Účastníci konference se také zajímali o vývoj názorů české veřejnosti na vstup naší republiky do NATO.

Zájem stále vyvolává rozdělení republiky a její armády, výstavba nových brigád rychlého nasazení, struktura politického systému a místo, jaké v něm zaujímá armáda, její civilní kontrola a v době konání konference aktuální otázka setrvávání bývalých příslušníků StB v řadách příslušníků armády.

Bezpečnost v postmoderním světě

Na konferenci bylo rozhodnuto o **ustanovení nové**, vzhledem k převážně empirické povaze výzkumné činnosti ERGOMAS poněkud **netradiční pracovní skupiny, která se bude zabývat teorií moci, konfliktů a bezpečnosti**. Iniciátoři této myšlenky, profesor marburgské university (SRN) profesor Ralf Zoll a pracovník SOWI (Výzkumný ústav Bundeswehru) dr. Hans-Georg Räder, seznámili účastníky konference se svou představou o práci této skupiny, vycházející z nového pojetí

bezpečnosti, které bere v úvahu podmínky každodenního života jedince v postmoderním světě a které je založeno na reflexi společenského řádu a zdůvodněných univerzálních principech odpovědnosti jedince za svůj život i za společnost.

Jaký je „evropský důstojník“?

V další pracovní skupině byly italským generálem Giuseppem Caforiem prezentovány závěry výzkumu „Současnost a budoucnost vojenské profese z pohledu evropských důstojníků“. Na tomto výzkumu probíhající od roku 1992 se jako *jediné pracoviště postkomunistických zemí zúčastnil Vojenský ústav sociálních výzkumů* (koordinátorem byl npor. Štefan Sarvaš). Výsledky výzkumu budou shrnuty do samostatné publikace, jejíž vydání se koncem letošního roku připravuje v Německu.

Bylo sice konstatováno, že „evropský důstojník“ je zatím jen teoretickou konstrukcí, přestože důstojníci různých zemí mají řadu společných názorů a postojů. Obrana je v jejich chápání stále obranou národních zájmů, do nichž však zahrnují i zájmy týkající se mírových misí v cizích zemích s konfliktními či válečnými situacemi. **Čeští důstojníci se od ostatních evropských vojáků z povolání odlišují především výraznou nespokojeností s podmínkami služby.** Tato nespokojenost odráží složitost transformace totalitní armády v armádu demokratického státu, v níž byly rozrušeny tradiční sociální jistoty vojenské profese, která je českou veřejností stále chápána jako neprestižní a neatraktivní povolání.

Samostatná diskuse byla také věnována problematice polských ozbrojených sil. Pracovníci Vojenského institutu sociologických výzkumů ve Varšavě Adam Kolodziejczyk a Stanisław Jarmoszko informovali o výsledcích výzkumů veřejného mínění v armádě i mezi polským obyvatelstvem. *Zvláštností polské situace je poměrně vysoká společenská prestiž polské armády a nižší prestiž polských důstojníků*, zejména mezi polskou mládeží a inteligencí, které za minulého režimu chápaly vojenské profesionály jako přísluhovače Moskvy. Sami polští důstojníci se až do roku 1993 ve výzkumech o své profesi nevyjadřovali příznivě, avšak v posledním roce došlo k určitému pozitivnímu obratu. Atraktivita vojenské profese v polské společnosti se zvýšila nejen díky politickým změnám v armádě i ve společnosti, ale také proto, že vysoká nezaměstnanost přivádí do armády mnoho mladých lidí, kteří zde hledají práci.

Profesionální armáda, nebo koncepce národní dobrovolné služby?

Podobnou problematikou - zájemem mladých lidí o službu v armádě - se zabývaly i příspěvky holandských a belgických výzkumníků. Profesor Philippe Manigart z Vojenské královské akademie (Ecole Royale Militaire) v Bruselu upozornil na rekrutační problémy v nedávno plně **profesionalizované belgické armádě. Ta přestala být prostředkem odstrašování a stala se nástrojem udržování či nastolování míru v oblastech konfliktu.** Služba v takové armádě však vyžaduje dobrovolníky, ochotné sloužit i v zahraničí.

Výzkumy mezi belgickou mládeží z roku 1993 ukázaly, že přes všeobecný souhlas s vytvořením profesionální armády i jejími novými misemi v zahraničí se

atraktivita vojenské služby mezi belgickou mládeží nezvýšila. *Mladí lidé dávají přednost zaměstnání doma a zdůrazňují především jeho bezpečnost.* O službu v armádě projevují zájem lidé se základním vzděláním, kteří mají problémy s hledáním místa a jejichž motivace ke službě jsou většinou čistě pragmatické, nebo lidé s „rambovskými“ sklony. Právě tito muži se ale ke službě v nové armádě příliš nehodí, takže potřeby armády se rozcházejí s tím, co mladí Belgičané očekávají od své budoucí profese.

Řada sociologů v této souvislosti poukázala na to, že novému poslání ozbrojených sil by lépe než čistě profesionální armáda vyhovovala koncepce národní dobrovolné služby, k níž by mladí lidé byli motivováni nejen sociálními výhodami, obvykle s vojenskou profesí spojenými, ale také vědomím, že v humanitárních misích slouží jak zájmům svého národa, tak i zájmům nové, sjednocené Evropy. Obrana země výlučně profesionálními vojáky, které si stát najímá za žold, snižuje pocit zodpovědnosti mladých lidí za osud své komunity, obce a národa.

Co ukázal sociologický výzkum

Jednání další pracovní skupiny se zabývalo pro nás velmi aktuálními otázkami: různými modely vojenské a civilní služby v evropských armádách a vztahem mladé generace k branné povinnosti a službě v armádě. Metodologicky velmi propracovaný výzkum, který probíhá v Německu a Itálii a který vede pracovník SOWI dr. Hans-Ulrich Kohr a současná předsedkyně ERGOMAS profesorka Marina Nuciariová z turínské fakulty ekonomie, sleduje již několik let odklon mladé generace od pocitu odpovědnosti za obranu vlastního národa. Mladí Němci a Italové mají tendenci vyhýbat se službě v armádě (z důvodů svědomí, nebo proto, že nevidí její konkrétní smysl) a volí spíše službu civilní, která jim připadá užitečnější i smysluplnější než vojenská služba. **Nábory do německého Bundeswehru i do italské armády jsou většinou úspěšné především mezi mladou populací nacionalisticky zaměřenou, která je vojenské službě více nakloněna, avšak její motivace ke službě i představy, které si do armády přináší, se rozcházejí s potřebou mít v armádě inteligentní, vzdělané a zodpovědné vojáky.** Skupiny mladých lidí, orientované na humanistické, všelidské životní hodnoty o služby v armádě nejeví velký zájem.

Výzkum v Německu a Itálii také ukázal, že vztah k vojenské či civilní službě je motivován politickou orientací mladých lidí. Pravicově orientovaní respondenti výzkumu měli ke službě v armádě pozitivnější vztah než lidé s levicovou orientací, kteří se spíše přikláněli ke službě civilní.

Řada poznatků tohoto výzkumu se shoduje s výsledky našich zkoumání, a je proto potěšitelné, že pracovníci Vojenského ústavu sociálních výzkumů byli vyzváni k účasti na dalším mezinárodním výzkumu motivace k vojenské službě, na němž bude kromě nás spolupracovat Německo, Polsko a Slovinsko.